

Občanská společnost

Mgr. Magdaléna
Šťovíčková Jantulová

Občanská společnost

- V současnosti je ve společenskovedním zkoumání demokracie jedním z nejfrekventovanějších témat fenomén občanské společnosti,
  - v souvislosti s novými demokratickými společnostmi ve střední a východní Evropě.

Často diskutované otázky :

- Jaký je rozdíl mezi politickou a občanskou společností?
- Kde jsou hranice mezi trhem a občanskou společností?
- Jaký je vztah mezi občanskou společností a demokratickým vládnutím?

Občanská společnost

Pojem občanské společnosti předpokládá syntézu soukromého a veřejného dobra a individuálních a společenských požadavků.

Koncept občanské společnosti

- Normativní – poukazuje na určitou kvalitu sociálních vztahů
- Empirický – poukazuje na jistou společenskou strukturu jež tyto vztahy produkuje a zajišťuje

Občanská společnost

- Koncepty, které se zabývají rámcem, ve kterém se občanská společnost může rozvíjet
  - Jak organizovat vztahy mezi státem a občanskou společností tak, aby podporovali demokracii
  - Občanská společnost není primárně demokratická a mnoho skupin může využívat její svobody k prosazování nedemokratických cílů
- Koncepty zaměřující se na obsah občanské společnosti

4 funkcionální dimenze občanské společnosti

... jež občanská společnost plní ve společnosti
- funkce, očekávání, hodnoty...

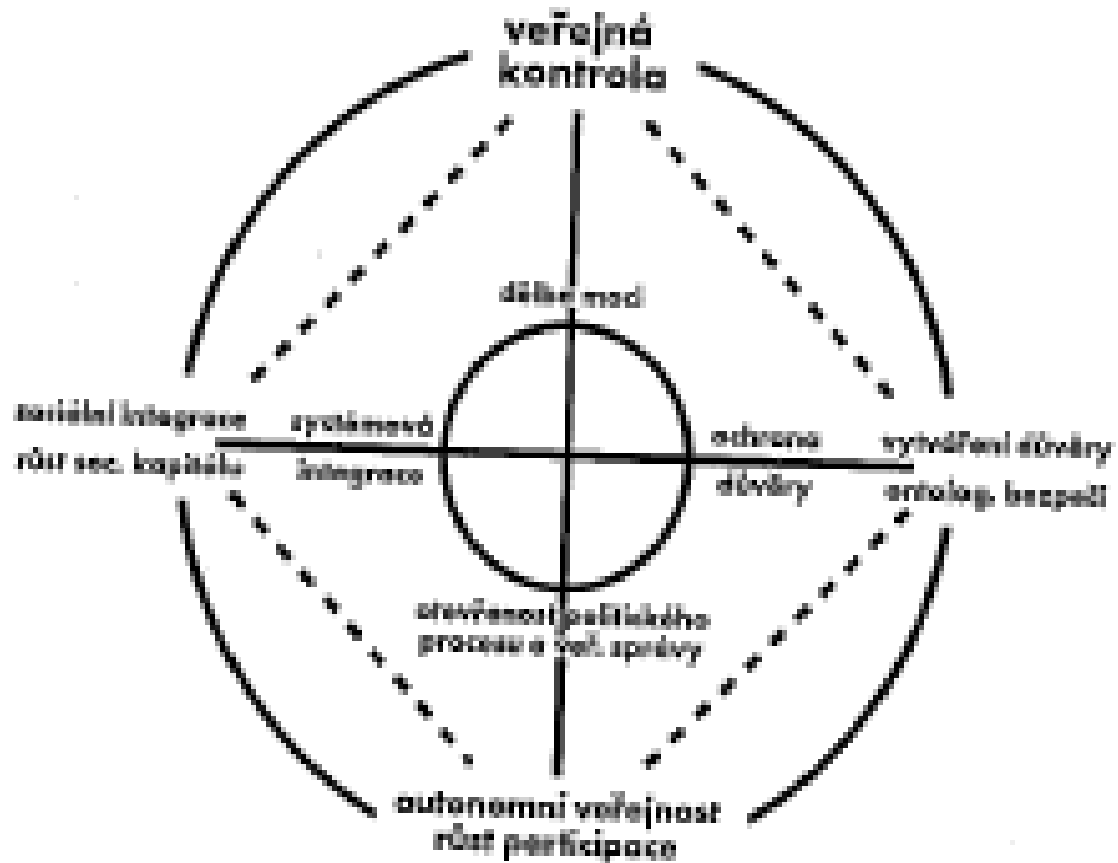
Legitimizační

Participační

Ochranná

Integrační

Schéma 4. Záruky funkcionálních dimenzí ve vztahu občanské společnosti a státu

A. deTocqueville: Demokracie v Americe

- první systematická studie vztahu mezi demokracií a občanskou společností
- jeho koncepce obč.spol. patří k nejvýznamnějším proudům myšlení o obč.spol.
- za hlavní podmínku svobodné společnosti považuje dovednost svobodné spontánní sdružování lidí se kolem svých zájmů nezávislé na kontrole státní moci
- možnost prosadit své zájmy x poznání vzájemné závislosti a potřebnosti

A. deTocqueville: Demokracie v Americe

- Nejdůležitější jsou sdružení, které nemají žádné politické cíle – zprostředkující sdružení
- za klíčové považuje občanské spolky pro jejich
  - ochranu před rozpínavostí státu a tyranii většiny
  - Získávání občanských dovedností a postojů, které vedou k využívání dovedností
  - umožňují samovládu, usměrňuje participaci občanů ve veřejných záležitostech
- spolky mají vliv na udržování a obnovování veřejného mínění a morálky, kterým musí vláda naslouchat
  - legitimizuje činnost vlády, umožňuje mít vládě autoritu

Robert Putnam

- Robert Putnam: *Jak zařídit, aby demokracie fungovala*
- (v originále *Making Democracy Work* – Putnam 1993)
- Otázka: proč v některých oblastech Itálie jsou demokratické instituce kvalitnější a existují tam déle než v jiných.
- Odpověď : rozdíl je odpovědná občanská kultura a sociální kapitál jednotlivých regionů.
  - Sociálním kapitálem : důvěra mezi členy společnosti a pravidla jednání, která jim dovolují spoléhat se jeden na druhého.
  - sociální kapitál dovoluje překonávat tzv. dilemata kolektivního jednání, jakým je například známé věžňovo dilema nebo tragédie obecní pastviny.

Robert Putnam

- jeden ze současných představitelů neotocquevilliánského proudu
- spojuje silnou občanskou společnost s vysokou hladinou občanské angažovanosti a sociální důvěry
- role dobrovolných organizací
  - „škola demokracie“ – tvorba a udržování demokratických praktik
  - přispívají k tvorbě lidského a sociálního kapitálu
- Lidský kapitál – občanské dovednosti
- Sociální kapitál – důvěra a sociální sítě – rys sociální organizace: sítě, normy (sociální závazky), sociální důvěra jež usnadňují kooperaci a koordinaci
- Důvěra – aby byla kooperace možné, musí si lidé navzájem důvěřovat
- Sítě – sítě jako nástroj k produkci dalších typům sociálního kapitálu formou přímé interakce mezi aktéry; důležitá je struktura sítě
- Sociální závazky – zájem lidí podílet se na veřejných záležitostech

Robert Putnam

Téma: proměna podoby občanských organizací a tedy i sociálního kapitálu a vliv této proměny na občanské závazky

- Jaký typ organizací či sítí přispívá k tvorbě sociálního kapitálu ve formě reciprocity, řešení dilematu kolektivní akce, prohlubování sociální identity?
  - Horizontální struktura vztahů produkuje sociální kapitál
  - Jaký může mít vliv na tvorbu sociálního kapitálu elektronická síť?

Gabriel A. Almond a Sidney Verba

- zvedli pojmy politická a občanská kultura
- snažili se najít odpověď na otázku: jaké jiné faktory než ekonomický blahobyt pomáhají k upevnění demokracie
- Nejvhodnější pro demokracie je občanská kultura
  - vyvážená kombinace základních typů politické kultury – tedy parochiálních, poddanských a občanských politických postojů
  - život občanů se neskládá jen z politických aktů.

Almond a Verba : tři ideální typy politické kultury:

- 1. *parochiální (lokální) politická kultura*, která se utváří ve společnostech a v obdobích s chybějícími či ne zcela vyvinutými politickými institucemi, k nimž navíc určitá skupina nezaujímá postoj.
- 2. *poddanská politická kultura*, jež je typická pro společnosti, v nichž jsou již politické instituce rozvinuté a fungují, ale občané ještě nemají politická práva, a nemohou se tedy aktivně zapojovat do politického rozhodování.
- 3. *participační (účastnická) politická kultura*, odpovídající rozvinutým společnostem, ve kterých jednotlivci disponují politickými právy, což jim umožňuje aktivně se politického života účastnit.

Gabriel A. Almond a Sidney Verba

- dobrovolné asociace hrají důležitou roli v demokratické politické kultuře
  - v rozvoji občanských kompetencí
  - shromažďují občanské požadavky – zprostředkování vztahu mezi jedincem a státem, reprezentují potřeby a požadavky, alternativní kanál pro politickou komunikaci
  - jedinci jsou prostřednictvím dobrovolných asociací zahrnuti to širšího světa
  - **členství v dobrovolných asociacích ovlivňuje politické postoje – pluralismus - a kompetence jedinců**
  - míra členství vypovídá o politických institucích společnosti

Gabriel A. Almond a Sidney Verba

- typ organizace a míry aktivity ovlivňuje roli dobrovolných organizací
  - politické vs. nepolitické organizace
  - pasivní členství v organizacích prokazuje vyšší úroveň občanských kompetencí než neúčast na žádné občanské aktivitě
  - důležitý faktor je, v kolika asociacích jedinci participují

- občanská kultura podle Almonda a Verby
- sociální kapitál v Putnamově
- nenabízejí konečnou odpověď na otázku, co je nutnou a postačující podmínkou kvalitní a stabilní demokracie, ale říkají poměrně hodně o tom, co musí být splněno, aby se společnost mohla považovat za více než jen formálně demokratickou